

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ

**ВИСВІТЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА ТЕМАТИКИ
ДОМАШНЬОГО НАСИЛЛЯ: ІНФОРМУВАННЯ ТА МАНІПУЛЮВАННЯ
(2022–2023 РР.)**

Кваліфікаційна робота
студентки 5 курсу, групи ЛЗЖ-51,
спеціальності «Журналістика»
Лисенко Лючії Іллівні

Науковий керівник:
Цуріна Елеонора Олегівна,
кандидат наук із соціальних
комунікацій

Харків – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЛЯ У ЗМІ	5
1.1 Огляд наукових досліджень на тему домашнього насилля та його висвітлення в ЗМІ	5
1.2 Роль журналіста у формуванні суспільної думки щодо важливості дотриманням прав людини та захисту від насильства	9
1.3 Аналіз методів висвітлення тем домашнього насилля у ЗМІ	13
1.4 Визначення основних принципів журналістики: об'єктивність, точність, нейтральність	18
Висновки до розділу 1	22
РОЗДІЛ 2 ЕТИЧНІ ТА ПРОФЕСІЙНІ АСПЕКТИ ЖУРНАЛІСТИКИ У КОНТЕКСТІ ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЛЯ У ЗМІ	23
2.1 Аналіз прикладів висвітлення тем домашнього насилля у ЗМІ	23
2.2 Оцінка рівня об'єктивності, точності та нейтральності матеріалів	30
2.3 Розгляд впливу стереотипів на формування інформаційної картини про домашнє насилля	33
2.4 Рекомендації для журналістів щодо ефективного висвітлення теми домашнього насильства в ЗМІ, з урахуванням ризиків маніпулювання та створення стереотипів	37
Висновки до розділу 2	40
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	45

ВСТУП

Домашнє насилля є серйозною проблемою, яка порушує права та безпеку людей у сімейному оточенні. Журналісти відіграють важливу роль у висвітленні цієї проблеми, адже їхня робота може допомогти звернути увагу суспільства на проблему домашнього насильства. Однак висвітлення такої складної теми у ЗМІ вимагає від журналістів суворого дотримання етичних принципів та професіоналізму, оскільки недбале ставлення до інформації може призвести до маніпулювання громадською думкою та поширення стереотипів. Тому дослідження ролі журналіста у висвітленні теми домашнього насилля у ЗМІ є важливим кроком у напрямі забезпечення якості та правдивості інформації для суспільства.

1. Актуальність теми дипломної роботи «Роль журналіста у висвітленні теми домашнього насилля у ЗМІ: між інформацією та маніпуляцією» визначається важливістю теми для суспільства. Домашнє насилля є серйозною проблемою, яка стосується безпеки та добробуту людей. Кількість випадків насильства в сім'ї зростає кожен рік, тому вирішення цієї проблеми є нагальним завданням. Висвітлення цієї теми у ЗМІ може допомогти звернути увагу суспільства на цю проблему.

Об'єктом дослідження є медіаметріали на тему домашнього насилля з веб-порталів: «Нетішин City», «Трибуна », «Фокус», «Кіцмань City», «Громадське», «Об'єктив», «Всім» за проміжок 2022-2023 рр.

Предметом дослідження є відповідність цих медіаматеріалів професійним етичним принципам висвітлення теми домашнього насилля.

Метою роботи є проаналізувати роль журналіста в висвітленні теми домашнього насилля у ЗМІ, визначити механізми маніпулювання громадською думкою в цьому контексті та запропонувати можливі шляхи покращення висвітлення цієї проблеми в ЗМІ.

Досягнення зазначеної мети передбачає реалізацію таких завдань:

1. Здійснити огляд наукових досліджень на тему домашнього насилля та його висвітлення в ЗМІ.
2. Встановити роль журналіста у формуванні суспільної думки щодо важливості дотриманням прав людини та захисту від насильства.
3. Проаналізувати методи висвітлення тем домашнього насилля у ЗМІ.
4. Визначити основні принципи журналістики: об'єктивність, точність, нейтральність.
5. Проаналізувати приклади висвітлення тем домашнього насилля у ЗМІ.
6. Провести оцінку рівня об'єктивності, точності та нейтральності матеріалів.
7. Здійснити розгляд впливу стереотипів на формування інформаційної картини про домашнє насилля.
8. Розробити рекомендації для журналістів щодо ефективного висвітлення теми домашнього насильства в ЗМІ, з урахуванням ризиків маніпулювання та створення стереотипів.

Для дослідження ролі журналіста у суспільному житті, між інформацією та маніпуляцією використані такі методи: аналіз літературних джерел, аналіз медійного контенту, системний аналіз.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що відомості, отримані в результаті дослідження, можуть бути корисними для журналістів, редакторів та інших фахівців ЗМІ, які працюють з темою домашнього насильства. Вони можуть використовувати ці знання для підвищення якості власної роботи, більш ефективного висвітлення проблеми, уникнення маніпуляцій і стереотипів, які можуть призвести до негативних наслідків. Результати дослідження також можуть бути корисними для організацій, які працюють з проблемою домашнього насильства, для формування стратегій звернення до ЗМІ, для

забезпечення більш ефективної співпраці з ними та для просування своїх ініціатив у суспільстві.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЛЯ У ЗМІ

1.1 Огляд наукових досліджень на тему домашнього насилля та його висвітлення в ЗМІ

Зараз насильство щодо жінок визнано однією з найсерйозніших проблем для здоров'я та соціальної інтеграції жінок і дівчат у всьому світі [38]. Визначається як будь-який акт насильства, який спричиняє або може призвести до фізичної, сексуальної чи психологічної шкоди або страждань для жінок [78], це поширена та повсюдна проблема з далекосяжними наслідками для окремих людей і громад. Більшість жінок зазнають насильства з боку знайомих, найчастіше нинішнього чи колишнього партнера [62].

Шкода від насильства є широкою та включає шкідливий вплив на фізичне та психічне здоров'я. Діти, які піддаються насильству, можуть відчувати ряд соціальних, поведінкових, емоційних і когнітивних проблем, які часто зберігаються в дорослому віці [64].

Численні дослідження показують, що існує тенденція до медіа-репортажів про насильство щодо жінок використовувати репортажі на основі подій або «епізодичні» рамки [33; 15; 27; 30; 32; 39; 48]. Висвітлення новин, яке зосереджується на окремих інцидентах або подіях, що відбуваються в певних місцях і в певний час (епізодичне кадрування), має тенденцію викликати індивідуалістичне, а не суспільне визначення відповідальності [70; 43], таким чином приховуючи від аудиторії уявлення про те, що насильство щодо жінок є системним соціальним проблема.

Незважаючи на зростаючий інтерес до аналізу медіа-зображення насильства щодо жінок, велика частина досліджень на сьогоднішній день зосереджена виключно на висвітленні в новинах резонансних історій [53] або ретроспективно відібраних нових історій лише про один тип насильства,

найчастіше вбивства [36; 40]. Це ймовірно тому, що газети пропонують дослідникам доступний спосіб моніторингу медіа через текстові електронні архівні колекції, їх релевантність як ключових ньюсмейкерів невизначена в епоху 24-годинного циклу новин, де обсяг і типи кількості доступних носіїв експоненціально зросла.

Зображення домашнього та сексуального насильства в засобах масової інформації є важливим елементом того, як громадськість розуміє ці проблеми і як відповідні установи розробляють стратегії для захисту жертв [37].

Увага багатьох досліджень була зосереджена на тому, як домашнє насильство представлено в друкованих та Інтернет медіа. Деяко менше уваги приділяється ширшому контексту, зокрема інституційним, культурним і практичним аспектам роботи ЗМІ як факторам, що впливають на висвітлення проблеми [60]. Однак існує мало досліджень щодо власних поглядів журналістів на їхній професійний підхід до висвітлення подій.

Хоча достовірних даних про домашнє та сексуальне насильство бракує, аналіз на європейському рівні свідчить про значний рівень насильства щодо жінок і низький рівень повідомлень про притягнення до відповідальності [48].

Дослідження репрезентації домашнього насильства у ЗМІ відзначають, що репортажі часто віддзеркалюють суспільні уявлення та амбівалентність щодо насильства над жінками [59].

П'ять загальних елементів у висвітленні домашнього насильства включають упущення соціального контексту, сенсаційність, перекручування фактів, звинувачення жертви та стирання голосу жертви [77].

Повідомлення в ЗМІ, як правило, базуються на подіях і використовують «епізодичне кадрування», яке зосереджується насамперед на окремих інцидентах або подіях [61], що становлять особливий, але непередбачуваний інтерес для журналістів [49].

Таким чином, існує тенденція ігнорувати загальний соціальний контекст, в якому відбувається насильство щодо жінок. Наприклад, насильство з боку

інтимного партнера та сімейні вбивства можуть бути зареєстровані як поодинокі випадки сімейної трагедії або як такі, що виникають внаслідок випадкових відхилень в гармонійній сімейній системі. Наголос індивідуальних аспектах конкретних інцидентів перешкоджає аналізу домашнього насильства як ширшої соціальної проблеми [69].

При розгляді питання висвітлення проблематики домашнього насильства, важливо розглянути підходи до трактування поняття «конфлікт» та його різновидів, як основи насильницьких дій.

Т. Дуткевич дає таке визначення конфлікту: «Конфлікт – це зовнішня форма прояву суперечності, конфронтаційна поведінка з приводу суперечності». Однак, зважаючи на специфіку дослідження є потреба навести більш вузьке визначення, яке дає В. Турбан: «Сімейні конфлікти розглядаються як протистояння між членами сім'ї, в основі якого лежать протилежних мотивів і поглядів» [11, с. 15].

Дослідники поділяють сімейні конфлікти на такі види: за об'єктами конфлікту (подружні/між батьками та дітьми / конфлікт між родичами) [5], за джерелом конфлікту (ціннісні / позиційний/сексуальний/господарсько-економічний), за поведінкою учасників конфлікту (відкритий / прихований) [4, с. 18]. Також можна розрізняти конструктивні та деструктивні конфлікти.

Конфлікт виступає, серед іншого як адаптивний механізм, що сприяє розвитку гнучкості та міцності соціальної системи, Тобто конфлікт можна порівняти з вірусом, подолавши який організм стає менш сприйнятливим до цього виду захворювання.

Члени сім'ї не завжди здатні послідовно висловлювати образи один на одного, обґрунтовувати власні погляди та приходити до згоди, а часто конфліктні зіткнення не мають і часто конфліктні зіткнення не приносять жодної користі, а навпаки, призводять до погіршення сімейних стосунків, особливо якщо конфлікт має хронічний характер. Сімейні конфлікти є найбільш

поширеними, тому що жодна інша соціальна група не містить одночасно стільки об'єднуючих елементів, серед яких міжособистісні стосунки, правові та морально-етичні зобов'язання [10].

Основними причинами сімейних конфліктів дослідники називають, зокрема протилежність інтересів і поглядів, обмеження свободи (дій, волі, духовної свободи тощо) наявність психічних розладів у одного з членів сім'ї, наявність залежності (наркоманії, алкоголізму, ігроманії тощо), пригнічення особистості неможливість задоволення / незадовільне ставлення до потреб члена сім'ї авторитарність або надмірна амбітність одного з членів сім'ї, неповага до особистого простору, сексуальна дисгармонія, погане матеріальне становище сім'ї, відсутність емпатії та елементарних комунікативних навичок, вигорання у професійній сфері, брак фінансів, неналежні житлові умови, розбіжності у принципах виховання дітей, внутрішній особистісний конфлікт одного з членів сім'ї [13].

У більшості випадків неадекватне сприйняття супроводжується, серед іншого, такими факторами. Конфліктні фактори – навмисна пасивність або конкретні дії (слова, жести, оцінки, судження тощо) однієї або кількох сторін взаємодії, які провокують перехід конфліктної ситуації безпосередньо в конфлікт.

Т. Дуткевич поділяє всі конфліктогенні чинники на три великі групи:

- бажання показати перевагу;
- прояви агресії;
- прояви егоїзму. До них відносяться кожне непродумане слово, некоректно висловлена оцінка, осуд, засудження, мовчання з метою здійснення психічного тиску.

Перебуваючи в стані емоційного сплеску людина недостатньо контролює себе і може, не маючи наміру, образити або навіть поранити іншу сторону, не маючи на це наміру [4].

М. Сотирович [75] описує індивідуальні пояснення як такі, що зосереджені на особистості, схильності або мотиваційних станах залучених людей, тоді як соціальні пояснення зосереджені на обставинах і ситуаційних силах. Цей конкретний тип фреймінгу має важливі наслідки для того, як сприймаються проблеми, і може вплинути на тип атрибуції громадськості щодо подій (Sotirovic, 2003). Наприклад, Л. Дорфман і його колеги досліджували молодь і насильство в місцевих телевізійних новинах і виявили, що епізодичні кадри відбувалися більш ніж у п'ять разів частіше, ніж тематичні кадри. Автори попереджають, що якщо «новини продовжуватимуть повідомляти про насильство в основному через кримінальні історії, ізольовані від їхнього соціального контексту, шанси на широку підтримку рішень громадської охорони здоров'я щодо насильства будуть зменшені» [40, с. 131].

1.2 Роль журналіста у формуванні суспільної думки щодо важливості дотриманням прав людини та захисту від насильства

Вважається, що ЗМІ особливо відіграють вирішальну роль у формуванні громадської думки [34]. Спосіб оформлення новин, у тому числі те, як зображуються особи та події, може вплинути на особисті, політичні та соціальні реакції [41; 21; 22; 23]. Хоча все більше уваги приділяється потенціалу ЗМІ відігравати роль у запобіганні насильству щодо жінок [60] минулі дослідження свідчать про те, що зміст новин часто неправильно висвітлює проблему. Наприклад, хоча існує кілька способів закріпити та сприяти розумінню соціальних конструкцій насильства, скоєного чоловіками, у висвітленні новин (наприклад, шляхом визнання глибинних соціальних та гендерних факторів), дослідження виявили, що лише деякі повідомлення ЗМІ роблять це.

Зображення домашнього насильства в засобах масової інформації є важливою частиною того, як громадськість починає розуміти цю реальність, і є

ключовими для формування залученості політиків до вирішення проблем домашнього насильства на законодавчому рівні.

К. А. Максвелл, Дж. Хаксфорд, К. Борум і Р. Хорнік [58] стверджують, що висвітлення в ЗМІ відіграє значну роль у зміні сприйняття домашнього насильства як соціальної проблеми. Е. К. Карлл [34] стверджує, що медіа впливають на стереотипи жінок як жертв насильства та зміцнюють їх. Ці стереотипи стають частиною повсякденного життя, а також невід'ємною частиною судової системи. Оскільки засоби масової інформації та новини зокрема відіграють таку роль у формуванні ставлення суспільства, викривлення та спотворення інформації вводять громадськість в оману.

Те, як засоби масової інформації підходять до цієї теми, може вплинути на те, скільки правоохоронних агенції отримують від держави підтримки в контексті їхньої роботи з захисту прав жертв. Те, як ЗМІ формують національне розуміння домашнього насильства, справді має значення для жінок, які телефонують на лінії підтримки.

ЗМІ формують розуміння домашнього насильства у широкій аудиторії глядачів, але, на жаль, вони часто мають тенденцію давати спрощені, неадекватні та викривлені уявлення.

Історії, які отримують найбільше висвітлення, не ті, які найчастіше трапляються з жінками. Наприклад, у засобах масової інформації менше висвітлюють часті судові справи, коли жінки звертаються за захисними приписами, і більше висвітлюють рідкісні випадки вбивств, які часто супроводжуються непристойними деталями, описують знаряддя вбивства та графічні тілесні ушкодження, завдані жінкам.

Висвітлення може бути спотвореним, коли жертву звинувачують у витончений спосіб. Жертв найчастіше звинувачують у їх бездіяльності, часто можна почути єдине запитання – «Чому вона не пішла?». Це запитання звучить частіше ніж те, чому кривдника не покарали чи не вигнали з дому.

Зловмисників так само відпускають, коли їхні дії описуються як «нехарактерні» для представника суспільно значущої групи. У таких випадках описуються як такі, що «перевертають увагу» або мають «проблеми з психічним здоров'ям» у випадках, коли немає попередніх – існуючі докази будь-якого психічного захворювання та питання про існуючі моделі примусового контролю не розглядаються.

Як правило, кожен випадок домашнього насильства подається як окремий епізод, відокремлена від усіх інших. Але ці епізоди справді становлять закономірність, яку дослідники вивчають, розуміють і навіть можуть передбачити [54].

ЗМІ також мають тенденцію висвітлювати домашнє насильство рідше та з меншою глибиною, ніж інші насильницькі злочини такого ж серйозного характеру. Домашнє насильство представляється як приватна справа, як «сварка» або «суперечка» між парою, яка перетворюється на фізичне насильство, замість того, щоб сприймати його таким, яким воно є: систематичною, безперервною та шаблонною грою контролю однієї людини над іншою.

Це висвітлення не представляє насильство щодо жінок як суспільну проблему, яка є джерелом гендерного дисбалансу влади в суспільстві, який необхідно вирішувати на публічному рівні. Усі ці практики спотворення домашнього насильства в ЗМІ потрібно змінити.

Кілька країн розробили вказівки щодо заохочення делікатного та етичного звітування. Вони рекомендують розглядати домашнє насильство як соціальну проблему, включаючи статистичні дані та уникаючи неправильних уявлень, подібних до описаних вище.

Після взаємодії між медіа та правозахисними організаціями щодо розробки посібника для журналістів у Род-Айленді термін «домашнє насильство» зріс у вживанні з 51% до 87%, а присутність експертів-захисників

як джерел новин подвоїлася, а кількість коментарів сторонніх перехожих зменшилася [69].

Існує потреба в взаємодії між медіа-організаціями, дослідниками та захисниками домашнього насильства, щоб виробити не просто вказівки, а й реальні зміни в характері репортажів, щоб краще розповісти історії жінок, які страждають від насилля.

Те, як засоби масової інформації зображують проблеми та інциденти, пов'язані з насильством з боку інтимного партнера, може мати важливий вплив на державну політику, що регулює реакцію на насильство з боку інтимного партнера, а також, можливо, на переконання та уявлення щодо норм прийнятної поведінки в інтимних стосунках.

Попередні дослідження свідчать про те, що висвітлення в засобах масової інформації проблем, пов'язаних зі здоров'ям і законодавством, може впливати на реакцію державної політики, і через таку відповідь може впливати на індивідуальну поведінку [75;49]. Заперечуючи нормальність акту, репрезентація домашнього насильства у ЗМІ може дозволити громадськості дистанціюватися від проблеми, одночасно відтворюючи популярні уявлення про публічну та приватну сфери, а також ідеали раси та статі, які вбудовані в американські національні дискурси.

Медійна експозиція впливає на сприйняття соціальної реальності та соціальних ризиків. Медіа-ефекти також опосередковуються іншими соціальними агентами (наприклад, сім'єю, однолітками та системою кримінального правосуддя), які впливають на соціальний контекст, у якому люди приймають рішення. Цей соціальний контекст формальних і неофіційних санкцій суттєво впливає на поведінкові рішення. Наприклад, соціальна прийнятність водіння в нетверезому стані вплинула на успішність втручань у сфері охорони здоров'я, спрямованих на стримування такої поведінки.

Засоби масової інформації можуть бути більш ефективними у впливі на поведінку через вплив на соціальні інститути, і пропонують, щоб комунікаційні

кампанії з охорони здоров'я більше зосереджувалися на соціальних інститутах, а не на особах із груп ризику [82, с. 446].

Медіа-зображення подій можуть впливати на причинно-наслідкові міркування, які використовує громадськість, підкреслюючи певні ставлення чи поведінкові зв'язки між причиною та наслідком. Тому висвітлення та зображення домашнього насильства у засобах масової інформації є особливо важливими, оскільки вони допомагають створити уявлення про ризик і готовність підтримати інвестиції соціальних ресурсів у профілактику та втручання. Якщо репрезентація засобів масової інформації є упередженою, то сприйняття проблем людьми також буде упередженою. Оскільки засоби масової інформації надають інформацію про соціальні проблеми та можуть передбачати різноманітні причини чи наслідки подій, те, як вони викладені, має значення для того, як люди розуміють соціальні явища.

1.3 Аналіз методів висвітлення тем домашнього насилля у ЗМІ

Розглянемо методи висвітлення тем домашнього насилля у ЗМІ:

1. Особисті історії жертв: Розповідь про історії життя жертв домашнього насильства, їхні переживання та страждання можуть допомогти залучити увагу до цієї проблеми та відчувати емпатію до жертв. Найчастіше це представлено від першої особи, за умови якщо жертва померла, історію може розповідати інша людина. Використовуючи феміністичну, критичну культурологічну лінзу, історії перетинається з життєвим досвідом інших осіб, які пережили домашнє насильство.

Особисті розповіді про домашнє насильство можуть гуманізувати історію, але це потрібно робити зі співчуттям і вдумливістю. Варто дозволити постраждалому встановити особисті межі, і переконатися, що вони відчують

причетність і повагу на кожному етапі процесу. Історії з перевіркою фактів можуть поставити тих, хто вижив, під великий ризик.

Якщо постраждалий попросив залишитися анонімним, важливо уважно перевірити історію на наявність деталей, які можуть дозволити комусь дізнатися його особу (наприклад, подробиці про його одяг, рідне місто, роботу чи сімейний склад тощо).

Завдяки глибоким якісним інтерв'ю про реальні злочини, ведучі працюють зі своїми глядачами/слухачами, щоб представити контр-нарратив для підвищення обізнаності та покращення розуміння, одночасно надаючи жертвам можливість звернутися по допомогу та позбутися стигми сорому, яка є поширеною для жертв у сучасному суспільстві.

Жінки, які постраждали від домашнього насильства в реальних злочинах використовують медіа у безпрецедентний спосіб і намагаються боротися з патріархальною природою системи кримінального правосуддя та традиційного висвітлення домашнього насильства в ЗМІ. Вони сформували колективну ідентичність і віртуальну спільноту, де їхні голоси почуті, їхні історії нормалізуються, співпрацюють зі справжніми спеціалістами, щоб опрацювати власні травми та розповісти про них іншим [32].

2. Експертні коментарі та співпраця зі спеціалізованими організаціями. Розмова з експертами, такими як психологи, соціальні працівники та адвокати, можуть надати глибини та перспективи висвітлення теми домашнього насильства. Співпраця з організаціями, які займаються проблемою домашнього насильства, може надати відповідну експертизу, контакти та інформацію для висвітлення теми.

В останній час в Україні проявилися надзвичайно небезпечні тенденції на телебаченні та в суспільній комунікації загалом. Небезпека для суспільної комунікації полягає у появі гібридних форматів на телеканалах, де швидкоплином ідуть новини, позиції політиків та оцінки експертів, де чіткі позиції журналіста, політика та експерта змішуються і не дозволяють задіяти

відповідні процедури розрізнення та розуміння для телеаудиторії. Таке змішування дає телеканалам можливість здійснювати форматну маніпуляцію, яка дозволяє маніпулювати змістом в інтересах конкретної людини [12].

При цьому відбувається зниження фаховості експертних оцінок через нехтування телеканалами процедурами відбору, підготовки, ефективного використання та поваги до експертного знання. Це повсякчас породжує залучення фахового експерта до ролі коментатора поточних подій не за фахом.

Високі рейтинги не виправдовують низький експертний рівень телебачення через неповагу до експертного знання. Зневажливе відношення до експертів прискорює деградацію суспільства.

3. Громадська думка. Вивчення думки громадськості щодо домашнього насильства може допомогти зрозуміти, наскільки широко поширена ця проблема і наскільки високий рівень свідомості у суспільстві.

Фактор громадської думки проявляється у наявності або відсутності існуючих стереотипів та негативного ставлення до жертв насильства. В даному випадку мова йде про реалізацію на практиці соціальної моделі попередження насильства, яка розглядає домашнє насильство як наслідок несприятливих соціальних умов [24].

4. Використання офіційних даних. Подання статистики про розміри проблеми та її наслідки може надати додаткову довіру висвітленню теми домашнього насильства.

Хоча джерела є ключовими елементами, які визначають достовірність, легітимність і владу журналістів, вони можуть бути обрані таким чином, щоб посилити соціальну владу певних груп населення [47; 33]. У випадку домашнього та сексуального насильства, джерела вбудовані в певну гендерну, класову та расову динаміку, яка впливає на расову динаміку, яка впливає на те, чия версія подій і чиї голоси будуть представлені та підтверджені.

Для ефективного висвітлення домашнього насильства необхідна чітка і точна інформація, яку не завжди можна отримати. Джерела правоохоронних

органів відіграють ключову роль у такому висвітленні [77]. Феміністичний аналіз висвітлення у ЗМІ гендерного насильства, критикують надмірну залежність від поліції як джерела інформації. Поліцейські джерела рідко розглядають домашнє та сексуальне насильство як соціальну проблему, а радше звертаються до більш індивідуалізованим розповідям [81].

Таким чином, основними проблемами для журналістів є мовчазна позиція поліції та відсутність чіткого визначення інциденту як домашнього насильства, а також загальне небажання проактивно надавати інформацію про ймовірні випадки домашнього насильства. Наприклад, у випадках сімейного самогубства, поліція часто дотримується конвенції представлення інциденту як сукупності трагічних подій, а не як «злочину», особливо в перших заявах про інцидент.

Ключовим джерелом для історій про критичні інциденти, як правило, є звичайні люди та публічні представники громади (наприклад, спортивні організації, релігійні лідери, місцеві політики), жоден з яких може не мати фактичних відомостей про скоєний злочин. На такі джерела покладаються для отримання основних фактів ситуації, доступу до інсайдерських деталей історії, а також для того, щоб отримати голоси та відеоматеріали, необхідні для заповнення ефірного часу або для зведення текстів.

Загалом, джерела визначаються журналістами як обмежувальний фактор, що не дозволяє їм називати насильство та / або вбивство жінок злочинами, пов'язаними з домашнім насильством. Якщо офіційні джерела недоступні, журналісти шукають інформацію у свідків та лідерів громад. Суб'єктивні розповіді, ймовірно, змістять кут зору на історію від домашнього насильства як соціальну проблему, а в бік представлення історії в такий спосіб, що може призвести до замовчування або неправдивого представлення жертви.

Кожен факт, представлений у матеріалі, повинен мати ідентифіковане та достовірне джерело інформації. Ненадійними джерелами інформації є невідомі / новостворені / непідтвержені акаунти в соціальних мережах або джерела, які

скомпрометували себе. Джерело може бути анонімним лише тоді, коли йдеться про суспільно важливу інформацію, розкриття якої може поставити під загрозу життя, здоров'я або професійну діяльність особи [20].

Новини з одного анонімного джерела можна публікувати лише у виняткових випадках, коли це достовірна інформація від джерела, що заслуговує на довіру і безпосередньо володіє ситуацією. Матеріал, заснований на одному анонімному джерелі, обов'язково потребує додаткової процедури перевірки.

5. Освіта та інформаційні кампанії. Створення інформаційних матеріалів, веб-сайтів та інших форм інформаційної діяльності можуть допомогти залучити увагу до проблеми домашнього насильства та підвищити свідомість громадськості щодо цієї проблеми. Крім того, проведення освітніх кампаній може надати інструментів та знань, необхідних для попередження та розпізнавання домашнього насильства.

За визначенням українського дослідника Г. Почепцова, «інформаційна кампанія – це серія систематичних інформаційних втручань (внутрішніх або зовнішніх, або і тих, і інших). Інформаційна кампанія спрямована на зміну фізичного простору шляхом внесення змін в інформаційному та віртуальному просторі» [63]. Західні дослідники поділяють цю думку: інформаційні кампанії можна визначити як цілеспрямовані спроби інформувати або впливати на поведінку великих аудиторій протягом певного періоду часу, з використанням організованого набору комунікаційних заходів, що включають серію непрямих повідомлень, які передаються через кілька каналів, зазвичай з некомерційною метою для некомерційної вигоди окремих осіб і суспільства [65].

6. Журналістські розслідування. Розкриття випадків домашнього насильства та його наслідків через журналістські розслідування може допомогти вивести на поверхню складні проблеми та змусити владу та громадськість приділити увагу цій проблемі.

Журналістське розслідування визначається як стаття або серія статей, що ґрунтуються на оригінальній роботі журналіста, а не тільки на витокі або зливі інформації з офіційних або неофіційних джерел. Розслідування описує весь спектр системної проблеми, а не окремий інцидент, пов'язаний з однією людиною, розкриває складні соціальні теми, корупцію, порушення закону та зловживання владою, а також інформацію, яка раніше з різних причин була невідома громадськості або навмисно приховувалася [2].

Розглядаючи журналістське розслідування як метод роботи, його можна охарактеризувати як синтетичний, що поєднує в собі всі методи збору інформації журналістом (спостереження, інтерв'ю, аналіз документів), заснований на роботі з численними джерелами, ретельному аналізі, порівнянні, пошуку протиріч і прихованої інформації з метою оприлюднення інформації, що становить суспільний інтерес.

7. Привернення уваги через соціальні мережі. Використання соціальних мереж, таких як Twitter, Facebook або Instagram, може допомогти привернути увагу до проблеми домашнього насильства та залучити більше глядачів до матеріалів, пов'язаних з цією проблемою.

Використання всіх цих методів дозволить сформувати комплексне уявлення про явище домашнього насильства як у країні загалом, так і в конкретних випадках зокрема.

1.4 Визначення основних принципів журналістики: об'єктивність, точність, нейтральність

Дослідник журналістики В. Шкляр говорить про принципи журналістської діяльності взагалі, тобто творчої діяльності журналіста та їхню залежність від історичного типу журналістики [8, с. 111]. Насправді, набір принципів журналістики залежить від моделі принципів журналістики: для

соціально відповідальної журналістики – одні принципи, для новинної журналістики – інші.

В. Шкляр визначає гуманізм як загальний принцип, а демократію та загальнолюдські цінності як його похідні – різновиди загальнолюдських цінностей, які, в свою чергу, також мають похідні – національність, масовість, патріотизм, національна, гордість. Останньою групою дослідниця називає принципи професійної орієнтації, до яких включають правдивість, точність, об'єктивність, коректність, аргументованість, чесність [8, с. 120–121]. Однак дослідниця наголошує, що деякі ЗМІ зрозуміли свободу слова як вседозволеність і «забули» про певні моральні норми та зобов'язання.

Щодо принципів журналістики, які виокремлює В. Шкляр, можна зробити такі зауваження: по-перше, загальнолюдські цінності навряд чи можна вважати принципами, оскільки це певна система, яка не може бути зведена до якогось одного. По-друге, слід звернути увагу на те, що вчений виокремлює із загального переліку правдивість та об'єктивність і відносить до групи принципів під назвою «принципи професійної спрямованості», до яких також відносить також точність, правильність, розумність і чесність.

Об'єктивність як стандарт почала закріплюватися в професійних кодексах американських ЗМІ на початку ХХ століття. Однак, об'єктивність була безпосередньо пов'язана з бізнес-моделлю журналістики. Для того, щоб охопити якомога більшу аудиторію, потрібно бути об'єктивним і не підтримувати конкретну сторону.

Своєчасність – це вимога повідомляти про події якомога швидше, але не на шкоду іншим стандартам. У наш час, особливо під час війни, стандарт оперативності виконується з деякими особливостями і має стосуватися більше релевантності, ніж швидкості. Дотримання цього стандарту дозволяє аудиторії отримувати інформацію, яка допомагає їм приймати найбільш ефективні рішення.

Точність – це вимога передавати інформацію без викривлень. Журналісти повинні звертати особливу увагу на імена героїв, власні назви та цифри. ЗМІ мають поширювати лише правдиву інформацію. Ненадійність джерела інформації може призвести до поширення неточної та маніпулятивної інформації, що може зашкодити аудиторії ЗМІ.

Журналісти завжди повинні намагатися бути неупередженими, але бувають ситуації, коли неупередженість важливіша і коли слід активно шукати і враховувати широкий спектр думок. До всіх суперечливих питань слід застосовувати належну ретельність. Суперечливим може бути питання, щодо якого думки членів громади чи політиків дуже різняться, або обговорення якого може призвести до зміни політики чи запровадження санкцій.

Звичайно, не існує вичерпного переліку всіх суперечливих тем, тому журналісту доводиться самотійно визначати, чи є питання суперечливим. Однак будь-яке питання, яке висвітлюється в новинах, буде суперечливим. Належна неупередженість не обов'язково означає, що кінцевий продукт – репортаж або онлайн-новина – буде просто нейтральним і збалансованим. Це означає, що потрібно представити всі важливі думки та тенденції з питання.

З точки зору відбору та подачі інформації, основні принципи можна охарактеризувати наступним чином:

1. Принцип сенсаційності. Саме відбір сенсаційних, шокуючих новин почав формувати інфотейнмент у США. Наприклад, у 1980 році продюсер NBC Ніл Шапіро зазначив, що новини повинні подаватися «вибірково, використовуючи вражаючі фотографії, графіку, фантазію, спецефекти. Те, що є сенсаційним у графічному оформленні, повинно передувати тому, що здається більш важливим» [3].

2 Принцип унікальності. Історії, що створюються в інфотейнменті, уникають сухої констатації фактів, навіть вже відомої інформації журналісти навіть вже відому інформацію подають як новину. Для цього автор повинен

знайти оригінальний підхід до теми. Особливо це стосується матеріалів, присвячених проблемам, які висвітлюються систематично.

3. Принцип конфліктності є важливим принципом у відборі тем для програм-розслідувань та щотижневих програм, які також претендують на роль скандалу, зіткнення інтересів, гострої суперечки на міжнародному та внутрішньодержавному рівнях. Це є ознакою потенційної привабливості сюжету вже на рівні оригінального підбору матеріалу. Сюжети з конфліктами розміщуються в прев'ю сюжетів або програм і вважаються успішними, оскільки вони зацікавлюють глядачів і мотивують їх до перегляду рекламованого сюжету. Однак, навіть якщо очевидного конфлікту немає, завдання журналіста, який працює в інфотейменті, – знайти його.

4. Принцип емоційності. Він пов'язаний з принципом конфліктності, але є ширшим, оскільки емоції викликає не лише зіткнення інтересів, а й позитивні повідомлення соціального чи особистого характеру. Присутність у кадрі сліз, криків, любовних історій, страху та сексу є прийнятною і бажаною лише у відповідних матеріалах (інтерв'ю інтимного характеру).

Люди віддають перевагу телевізійним історіям з емоціями, і психологи називають різні причини такої популярності. Одна з найпоширеніших версій пояснює інтерес до чужих страждань інстинктом самозахисту, який спонукає людей цікавитися кримінальними новинами, історіями нещасливого кохання, сімейними скандалами, щоб уникнути подібних ситуацій у своєму житті [17].

Цей принцип значною мірою відповідає за розважальну складову формату. І саме з цим принципом пов'язана більшість зловживань, які породжують уявлення про те, що інфотеймент є синонімом поняття «жовта преса».

5. Принцип близькості. Принцип близькості лежить в основі більшості наративних текстів у новинно-розважальному форматі. Цей принцип означає, що з глядачем слід розмовляти простою, зрозумілою мовою.

6. Принцип персоніфікації. Людський фактор є важливим елементом на екрані, незалежно від формату, коли він з'являється разом із правильними емоціями з'являється неповторний стиль та індивідуальність ведучого.

7. Правило знаменитостей – поширений принцип роботи в інформаційно-розважальних програмах, пов'язаний з іменами знаменитостей. Знаменитості привертають увагу глядача, тому багато тем висвітлюються за допомогою запитань: «А що про це думає знаменитість?». Досить поширеною стала тенденція залучення відомих людей і до висвітлення теми насильства. Після того, як світові селебріті розповіли на загал свій досвід переживання булінгу, сімейного насильства чи зґвалтування, та наголосили на важливості не мовчати, ракурс на представлення даної проблематики змінився.

8. Принцип візуалізації. Текст лектора, не проілюстрований відповідним відео, гірше сприймається глядачем. Тому історію треба показувати, а не розповідати. Журналісти, які працюють з інфотейнментом, намагаються не випускати глядача з напруження і давати йому можливість переключитися на інший телеканал.

9. Принцип звукового оформлення. Музика використовується не тільки в художніх і розважальних програмах, а й у програмах новин. Вона відволікає та розважає, поки на екрані з'являється інфографіка з цифрами, що змушує глядача думати і зробити так, щоб цей крок не відлякував глядачів, яких вже привчили напружувати мозок під час перегляду програм.

Структура підтримується музикою. Для інфотейнменту характерне збудження емоцій, тому вся сюжетна лінія підпорядкована музиці, залежно від емоційного посилу. Важливою є також дикторська позиція журналістів і ведучих. Важливою є і мова журналістів та ведучих – зазвичай вона швидка та емоційна.

Дослідження теоретичних основ висвітлення теми домашнього насилля у ЗМІ тому, що воно спонукає до подальшого різнобічного вивчення медіапродукції, присвяченої темі домашнього насильства. Такий аналіз сприяв поглибленому розумінні ролі ідеологічного контексту як чиннику, що формує наративи про домашнє насильство.

Домашнє насильство є серйозною проблемою у нашому суспільстві, яка потребує уваги та дії з боку держави, громадськості та ЗМІ. Наукові дослідження показують, що висвітлення теми домашнього насильства у ЗМІ є важливим фактором у популяризації проблеми та формуванні свідомості щодо необхідності боротьби з нею. Журналісти грають ключову роль у висвітленні проблеми домашнього насильства та формуванні позитивної суспільної думки щодо захисту від насильства та дотримання прав людини.

Методи висвітлення теми домашнього насильства у ЗМІ можуть бути різними, але вони мають дотримуватись основних принципів журналістики, таких як об'єктивність, точність та нейтральність.

Висвітлення теми домашнього насильства у ЗМІ має велике значення для формування свідомості суспільства щодо цієї проблеми та її боротьби. Роль журналістів у цьому процесі надзвичайно важлива, тому вони мають дотримуватись принципів журналістики та використовувати ефективні методи висвітлення проблеми.

РОЗДІЛ 2

ЕТИЧНІ ТА ПРОФЕСІЙНІ АСПЕКТИ ЖУРНАЛІСТИКИ У КОНТЕКСТІ ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЛЯ У ЗМІ

2.1 Аналіз прикладів висвітлення тем домашнього насилля у ЗМІ

У рамках дослідження були проаналізовані повідомлення ЗМІ про домашнє насильство у ЗМІ та соціальних мережах. Тема домашнього насильства є досить популярною у медіа. Засмічення ефірів та екранів фактами про випадки домашнього насильства призводить до легітимізації в суспільній свідомості. Це призводить до байдужості до сцен насильства в реальному світі – в повсякденному житті не помічаємо проблем у сусідів, друзів, колег, а іноді навіть у власній родині. Крім того, домашнє насильство, яке недостовірно висвітлюється у ЗМІ, може стати прикладом для наслідування для людей з психічними розладами [1].

Розглянемо основні конструкти з теми домашнього насильства, що представлені в ЗМІ (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Категоризація кількісних змінних, пов'язаних із представленням у ЗМІ

Категорія	Визначення
Тип злочину у фокусі	
Насильство зі смертельними наслідками	Вбивство, заподіяння смерті іншій людині, а також злочини проти тіла померлого, що було поховано таким чином, що причину смерті неможливо встановити
Фізичне насильство	Всі форми фізичного насильства, включаючи, але не обмежуючись нападом і замахом на вбивство
Сексуальне насильство	Всі форми сексуального насильства, включаючи, але не обмежуючись зґвалтуванням
Психологічне насильство та контроль над поведінкою	Усі форми психологічного насильства та контролю за поведінкою, включаючи, але не обмежуючись погрозами та переслідуванням
Матеріальне насильство	Насильство, спрямоване на особисту власність або таке, що завдає їй шкоди
Невизначене насильство	Насильство, яке стверджується, але не визначається, наприклад, «насильство над (жіночою) недоторканістю» різного ступеня, де правопорушення, що складають класифікацію злочинів не представлено

Стать агресора	
Чоловік	Включаючи чоловічі займенники та імена
Жінка	Включаючи жіночі займенники та імена
Не визначено	Інформація, що ідентифікує стать, не надана
Тип дискурсу	
Структурні	Стаття містить або розміщена у зв'язку з статистикою, загальною інформацією або коментарями експертів щодо домашнього насильства або пов'язаних з ним тем
Напівструктурний	У статті згадуються відповідні терміни або конкретний випадок розглядається у зв'язку з іншими випадками насильства щодо жінок, не обов'язково щодо домашнього насильства, або з ідеями про нього
Не структуровані	Стаття не містить жодного з перерахованих вище компоненти

У 30 проаналізованих статтях зазначеним злочинцем був чоловік, у двох статтях – жінка, а в чотирьох статтях стать не визначена. Випадки, коли жертва померла, описані в 14 статтях (45%), що робить цю форму найпоширенішою формою насильства над жінками. Більшість статей не містили інформації про смерть жертви.

Більшість статей не містили лише непереконливу інформацію про національну, етнічну чи релігійну приналежність. У 4 статтях було вказано країну / національність кривдника, у 6 з яких вказано, що вони були українцями.

Включно з іменами, зображеннями та заявленою / вказаною релігією, можна припустити, що з тих статей, які містять певну етнічну / національну / релігійну ідентифікацію, у 3 статтях згадується хтось, кого аудиторія газети, ймовірно, сприйматиме як українця; в 1 статті згадується про аудиторією газети; в 7 статтях згадувалися особи, які походять з іншої місцевості або мають зв'язки з нею. Імена та зображення в першу чергу відігравали роль в ідентифікації людей, які, ймовірно, будуть сприйматися як українці, тоді як заявлене або вказане віросповідання частіше вказувало на те, що людина, ймовірно, сприймається як Інший. Ще кілька статей містили зображення, хоча вони не були чітко закодовані, і тому цілком імовірно, що сприйняття цих індивідів буде різнитися між читачами.

Розглянемо підкатегорії проаналізованих медійних матеріалів.

Таблиця 2.2

Модель підкатегорій, категорій і тем окремих пояснювальних моделей

Підкатегорії	Категорії	Теми
Сім'я кривдника відіграє певну роль Сім'я жінки, яка несе частину відповідальності	Сім'ї відіграють важливу роль	Колективна відповідальність
Соціальні інститути підводять жертву	Суспільний провал	
Кримінальне минуле та зв'язки Історія насильства та перебування в статусі вважаються небезпечними Насильство, спричинене попереднім насильством	Судимість та насильство щодо жінок та інших осіб	Особисте життя
Важке дитинство Загальні життєві труднощі Звички та залежності Речовини, що мають безпосередній стосунок до події	Пройшовши через важке дитинство / життя Вживання алкоголю / наркотичних речовин	
(Психічний) поганий стан здоров'я та / або розлад Порушення соціального життя Відсутність проблем з психічним здоров'ям	Натякає на (психічне) здоров'я або соціальні питання	
Пара має конфлікт (и) Гендерні конфлікти Стосунки як причина Нерівні владні відносини Дії жертви	Причини, пов'язані з відносинами	
Відхилення від (українських) норм Національне походження, крім українського Релігійне або культурне походження, відмінне від української норми	Інше	
Насильство, яке не співпадає з особистістю / характером Насильство, що здається відповідним до особистості / характеру	Характер і темперамент	
Економічний стан або проблеми Професійна приналежність Соціальний статус	Соціально-економічний статус	
	Звинувачувати когось іншого Стверджується про втрату пам'яті або втрату свідомості Інсинуації / висунення неправдивих звинувачень Стверджувати, що діяння не є злочинним або без умислу	Альтернативні теорії

Розглянемо чотири теми. Одна з них – це відсутність пояснень, оскільки ніякої додаткової інформації, а отже, і пояснювальних моделей, не було включено до статті. Наприклад, у статті «На Хмельниччині покарали домашнього насильника» від 11 березня 2023 р. зазначено, що «п'ять місяців арешту отримав 30-річний мешканець Волочищини за психологічне насильство над цивільною дружиною» [19].

У статті «У Києві чоловіка засудили за систематичне домашнє насильство» від 22 лютого 2023 року зазначено – «мобільна група з протидії домашньому насильству склала на кривдника адміністративні протоколи за статтею 173–2 (Вчинення насильства в сім'ї) Кодексу України про адміністративні правопорушення. Згодом суд ухвалив обмежувальний припис, заборонивши чоловіку шість місяців наблизитися на 100 метрів до місця проживання та роботи постраждалої особи» [15].

Друга тема під назвою «Висунення альтернативних теорій» складалася з пояснень і претензій імовірних злочинців (включно з підкатегоріями звинувачення когось іншого, заяви про втрату пам'яті або непритомність, інсинуації / висунення неправдивих звинувачень), та твердження, що діяння було незлочинним або без умислу, а також цитати адвокатів або непрофесійних суддів, які стверджують або натякають на те, що жінки брешуть про насильство (натякають / висувають неправдиві звинувачення). Таким чином, ця тема не намагалася пояснити, що таке домашнє насильство, а скоріше спростувати його.

У статті «Як вирватися з пекла домашнього насильства. Репортаж про роботу шелтера Св. Ольги» від 05 грудня 2021 року зазначено: «Із чоловіком вона прожила понад десять років. Як і в багатьох інших подібних історіях, спочатку все було добре: він її не кривдив, шлюб здавався звичайнісіньким. Через два роки спільного життя, коли Олеся завагітніла, чоловік змінився: проблеми з алкоголем робили його агресивним і жорстоким. Від словесних образ він швидко перейшов до фізичного насильства та почав бити вагітну дружину. Після народження дитини ситуація лише погіршилась. Тепер

діставалося не тільки Олесі, а й малечі, навіть коли та була зовсім маленькою» [16].

Третьою темою була колективна відповідальність. Вона включала в себе категорію неспроможності суспільства, коли такі інституції, як поліція, заклади охорони здоров'я чи соціальні служби, як зазначалося, не знали про насильство, що відбувалося, але не діяли, недооцінювали загрозу з боку кривдника, або підвели кривдника раніше в житті, наприклад, не втрутившись в насильство в сім'ї в дитинстві (соціальні інститути не спрацювали). Ця тема також охоплює сім'ї, які відіграють певну роль, наприклад, коли сім'я кривдника вірить у заперечення насильства (їхнім сином) (сім'я кривдника, яка відіграє певну роль), і сім'я жінки або дівчини була частиною насильства та сприяла йому, а також у тому, що сім'я жінки або дівчини була частиною насильства, сприяла йому або намагалася допомогти їй (сім'я жінки несе частину відповідальності).

Наприклад, У статті «Не допомогли ні штрафи, ні бесіди: нетішинця судитимуть за психологічне насильство над дружиною» від 30 листопада 2022 року вказано, що «35-річний нетішинець неодноразово потрапляв у поле зору правоохоронців. У поліції зазначають, що він впродовж року притягувався до адміністративної відповідальності. Чоловік скоював домашнє насильство стосовно своєї дружини. Жінка постійно потерпала від погроз та знущань, які він вчиняв у стані сп'яніння. Втім, ані штрафи, ані профілактичні бесіди, ні постійні навідування правоохоронців до помешкання родини не спиняли кривдника. Зібравши достатньо доказів про систематичне знущання над дружиною, слідчі, за процесуального керівництва прокуратури, довели справу до суду» [18].

Однак найпоширенішою темою є особиста життєва ситуація, яка знаходить пояснення для домашнього насильства у життєвій ситуації або обставинах, в яких опинилася людина. Категорії, що входять до цієї теми, наведені нижче.

Особиста життєва ситуація як пояснення. Попереднє або поточне вживання алкоголю або наркотиків було повторюваною темою, найчастіше з посиланням на кривдника, але іноді і на жертву, включаючи як звички та залежності, так і вживання речовин у безпосередньому зв'язку з подією.

У статтях також вказувалося на стан (психічного) здоров'я та / або соціальні проблеми кривдника. Найпоширенішою підкатегорією був поганий стан (психічного) здоров'я та / або розлади, починаючи від згадок про психічні або особистісні розлади до симптомів і натяків на них. Важливість психічного здоров'я як пояснювальної моделі підкреслюється включенням до кількох статей підкатегорії «відсутність проблем з психічним здоров'ям», що свідчить про потенційне очікування таких проблем. У кількох статтях згадується про неблагополучне соціальне життя.

Інша категорія – це соціально-економічний статус, починаючи від опису професії / посади та зображення економічного статусу, проблем або владної позиції в суспільстві (соціальний статус).

У статті «Побив пасинка. На Харківщині поліцейські зупинили домашнього аб'юзера» від 09 лютого 2023 року зазначено «хлопець розповів ювенальним поліцейським, що співмешканець матері напивається і знущається з домашніх. Тому дитина не бажає повертатися додому. Поліцейські невідкладно завітали до родини школяра, щоб з'ясувати всі обставини події. Інформація про домашнє насильство над підлітком підтвердилася» [26].

У категорії «Інше» деталі про злочинців описують їх як неукраїнських громадян (національне походження, відмінне від українського, релігійна чи культурна приналежність, відмінна від української), а також дані про виконавців, що характеризують їх як не-українців.

Під категорією «важке дитинство / життя» підпадають деякі статті присвячені дитинству та попередньому життю осіб, які вчинили насильство над жінками, іноді включаючи їхні зображення в дитячому віці (важке дитинство; загальні життєві труднощі). Такі труднощі включали в себе досвід домашнього

насильства та інші труднощі, з якими стикалися постраждалі, включаючи досвід домашнього насильства, вживання батьками наркотиків або знуцання.

Інші категорії включають особистість і темперамент, де особистісні риси злочинця, наприклад, гнів і холодність, були причиною насильства (насильство, що здається відповідним до характеру / настрою), хоча підкатегорія «насильство, яке не узгоджується з особистістю насильника, що не відповідає характеру».

Наприклад, у статті «Війна – не привід терпіти насильство: як захиститися від кривдника» вказано – «Анжеліка та її майбутній чоловік Олег познайомилися ще підлітками. Вже у 15 дівчина відчула перші прояви насильства: водночас агресія її чоловіка зростала. Він бив Анжеліку руками й ногами, навіть тоді, коли та тримала восьмимісячного малюка. Це стало останньою краплею: молода мама вирішила більше не терпіти та пішла від чоловіка-аб'юзера. З малюком, без роботи та перспектив, вона звернулася по допомогу» [6].

У статті «Домашнє насильство: 40-річний городоччанин знуцався над своєю мамою» від 20 липня 2022 року вказано, що «згідно з інформацією, упродовж тривалого часу городоччанин систематично вчиняв фізичне та психологічне насильство стосовно своєї матері. Чоловік ображав жінку, принижував нецензурною лайкою, погрожував їй, залякував та штовхав» [9].

Розповідь про судимість кривдника та попереднє насильство щодо тієї ж жінки, інших жінок або інших людей було досить поширеним підходом, що робило інші злочини частиною пояснювальної моделі. Іноді повідомлялося про відсутність попереднього кримінального минулого, іноді повідомлялося про відсутність попередньої судимості (кримінальна історія та зв'язки; історія насильства, а також те, що вони вважалися небезпечними). У деяких випадках сімейне насильство було спричинене попереднім насильством, наприклад, з метою змусити жертву відмовитися від заяви в поліцію (насильство, спричинене попереднім насильством).

Категорія причин, пов'язаних з відносинами, стосується характеристик насильницьких стосунків. Більшість підкатегорій стосувалися взаємності та ролі жертви, включаючи описи стосунків як конфліктних, взаємно деструктивних або бурхливих, або ознаки сварки, що передувала або була частиною сімейного насильства (пара має конфлікт (и)), а також запитання про поведінку або дії жертви, а також розпитування про поведінку або дії жертви.

Останнє включає в себе підтримання контакту з кривдником після розриву стосунків і небажання брати участь у поліцейських розслідуваннях. Іноді самі стосунки або їхня особливість, наприклад, наявність у кривдника нової дівчини (стосунки як причина).

Відрізняються від інших підкатегорій гендерні конфлікти (дуже невелика підкатегорія) та нерівні стосунки, де увага приділялася відносинам, де увага приділялася більш односторонньому конфлікту. Тут зазначається, що жертва перебуває в залежному становищі, або ж кривдник має більший контроль у відносинах. Це варіювалося від опису чоловіка як фізично більшим і сильнішим, до визнання ситуації жінки-іноземки залежною від її стосунків з кривдником для отримання посвідки на проживання. У деяких статтях це обговорюється як структурна проблема, а в інших – як особливість конкретних стосунків.

Таким чином, хоча деякі з цих статей були закодовані як індивідуалістичні в кількісному аналізі, деякі з них були позначені як індивідуалістичні, деякі з них були позначені як напівструктурні/структурні.

2.2 Оцінка рівня об'єктивності, точності та нейтральності матеріалів

Розглянемо характерні прояви стигматизації домашнього насильства:

1. Використання гендерно маркованих слів, які підкреслюють особливу роль жінок або чоловіків у домашньому насильстві. Майже 90% досліджених

матеріалів про домашнє насильство висвітлюють проблему однобічно, лише як насильство з боку чоловіка над офіційною чи неофіційною дружиною та їхньою дитиною або дітьми. Приклади домашнього насильства над чоловіками, а також аналогічні стосунки в ЛГБТ-сім'ях, де можливі різні варіанти сексуальної суб'єктності, практично ігноруються.

Є поширеною практика використання гендерно маркованих слів, таких як: «чоловік-насильник», «чоловік-хуліган», «чоловік-кривдник», «жінка-жертва» або «жертва» (тільки в жіночому роді, хоча бувають і чоловіки-жертви). Це є відлунням патріархального світогляду, в якому перебуває більшість авторів статей і матеріалів. Здебільшого таке упереджене висвітлення проблеми домашнього насильства характерне для статей в українських ЗМІ, меншою мірою – для матеріалів, розміщених на сайтах органів державної та місцевої влади, на сайтах національних та регіональних інститутів громадянського суспільства.

Автори матеріалів узагальнюють і не враховують можливість того, що в сім'ї з домашнім насильством існують інші ролі, ніж «жінка – жертва» чи «чоловік – кривдник». Негативним є також використання надто емоційних слів, таких як «жорстокість», хоча домашнє насильство не завжди пов'язане з фізичною шкодою та травмами. Така точка зору, подана як офіційна позиція місцевої влади або соціальних працівників, сприяє зміцненню стереотипного патріархального бачення ролей чоловіків і жінок, яке вже існує в суспільстві.

2. Невідповідність між текстом і назвою статті у ЗМІ: узагальнений заголовок показує частину проблеми. Українські ЗМІ часто допускають невідповідність між назвою статті та її змістом. Це, в свою чергу, створює неправильне сприйняття проблеми в цілому.

Багато статей, які були проаналізовані, мали загальну назву про протидію домашньому насильству. У самому тексті йдеться виключно про захист жінок, які стали жертвами. Хоча в статтях іноземних ЗМІ та міжнародних організацій

не використовується різкий перехід від загального заголовку про домашнє насильство до виду насильства.

Права кожної людини на захист від домашнього насильства подаються в усіченому вигляді, лише як права жінок, і відчувається суб'єктивне бачення проблеми. Водночас, від домашнього насильства щодня страждають сотні людей похилого віку, інвалідів та інших категорій громадян, не завжди жінок.

3. Емоційні слова та фрази можуть бути сприйняті як маніпуляція та емоційний тиск на читачів. Некоректне використання статистичних даних та / або округлення, або відсутність посилань на джерела кількісних показників. Таке округлення сприймається як суб'єктивна точка зору авторів, оскільки не дається посилання на джерело, а звернення від чоловіків та дітей не виокремлюються із загальної кількості звернень [25].

Використовуючи як кількісні (контент-аналіз), так і якісні (критичний дискурс-аналіз) методи, дослідження дало змогу зрозуміти складність практик звітування [7]. Виявлено, що існує чіткий зв'язок між висвітленням у ЗМІ та ставленням і переконаннями щодо насильства над жінками, причому емоційні реакції аудиторії та розподіл відповідальності впливають на те, як ЗМІ подають новини.

Переважає більшість репортажів про насильство щодо жінок були «випадковими», тобто повідомляли про окремі трагічні випадки, але не досліджували проблему глибоко [21].

Відсутність соціального контексту у статтях, а отже, і розуміння проблеми широкою громадськістю, можна було б покращити, залучивши більше експертних джерел, таких як адвокати з питань домашнього насильства та постраждалі від нього. Однак половина всіх джерел походила з поліції та системи кримінального правосуддя; лише 10% джерел були адвокатами / представниками домашнього насильства; і лише 8% були жертвами насильства [76].

Вузьке використання джерел призвело до «темного» тону більшості статей, що, безумовно, заслуговує на увагу, але не обов'язково відображає різноманітний досвід насильства щодо жінок. Більша частина повідомлень стосувалися вбивств. Майже 75% повідомлень стосувалися фізичного насильства з боку інтимного партнера, а 25% – сексуального насильства. Інші види насильства, включаючи емоційне, погрози або сексуальні домагання, були майже непомітними.

У статтях продовжують переважати міфи та хибні уявлення. Близько 15% повідомлень про інциденти містять звинувачення жертви, наприклад, вона пила, фліртувала / пішла додому з кривдником, була сама, вони посварилися; 15% повідомлень про інциденти містять виправдання кривдника, наприклад, він пив, вживав наркотики, ревнував / прагнув помститися, «зірвався» або «втратив контроль».

Однією з найбільших помилок журналістів є те, що, повідомляючи про факт злочину і називаючи імена злочинців, вони забувають представити можливе вирішення проблеми, особливо коли мова йде про жертв злочину. Тим часом медіа не тільки не шукає шляхів виходу зі складних ситуацій, але й у своєму прагненні до емоційних репортажів може спричинити повторну травму [22].

2.3 Розгляд впливу стереотипів на формування інформаційної картини про домашнє насилля

Дослідження показують, що сприйняття жертв домашнього насильства є складним процесом, який включає як обробку індивідуальних сигналів, так і атрибутів, призначених через соціальну категоризацію [31].

Невербальна комунікація відіграє переважну роль в інтерпретації сигналів, таких як особиста дистанція, візуальний контакт, поза тіла, жестикуляція, вираз обличчя, рухи рук тощо. Соціальна категоризація на основі ярликів, таких як

стать, етнічна приналежність, вік тощо, діє як каталізатор атрибуції на основі групового стереотипу за відсутності більш релевантної інформації.

Дослідження передбачає аналіз стереотипу жінки-жертви домашнього насильства, а саме стереотипні характеристики особистості, які приписуються жертвам гендерного насильства. У цьому випадку збігається подвійна категоризація або стереотип: з одного боку, розповідь про віктимність, а з іншого боку, атрибуції, що походять від гендерного ярлика.

Стосовно віктимізації, концепція «ідеальної жертви» стосується ієрархії статусу, згідно з якою лише та жертва, яка пристосовується до культурного стереотипу віктимності, законно визнається такою [39], тоді як жертва, яка створює образ незалежності, сили чи напористості, викликає дисонанс із соціальними очікуваннями крихкості та в кінцевому підсумку дискредитується як така [55].

Психологічні процеси, які могли б пояснити цей механізм, були пов'язані з «вірою в справедливий світ» і дискомфортом, спричиненим дисонансом зі стереотипом [28]. Хороша жертва – це, перш за все, людина, яка негативно визначена: нерозумна, непомітна, не говірка, не сердита. Єдиний дозволений спосіб: ридати і мовчати [79, с. 14]. Сам термін «жертва» сприяє створенню образу пасивності, що заважає тому, як сприймаються колективи, які самовизначають або визнають себе жертвами. Тому будь-які мстиві чи активні дії цих колективів можуть спричинити дисонанс із очікуваннями щодо пасивності, що призведе до сприйняття «незаконних жертв» [30].

З іншого боку, атрибути слабкості та вразливості, пов'язані з «хорошою жертвою», збігаються з характеристиками, визначеними як прототипи стереотипу жіночності. Гендерні стереотипи в широкому сенсі визначаються як узгоджені переконання людей щодо атрибутів жінок і чоловіків. Ці стереотипи у своїх описових і приписних формах впливають на тлумачення поведінки людей відповідно до їхньої статі та схильні приписувати жінкам і чоловікам різні характеристики [73].

Таким чином, гендерний ярлик посилить стереотип віктимізації серед жінок, які зазнали побоїв, тому безпорадність і віктимізація є надзвичайно знайомими для свідомості, особливо коли суб'єктом є жінка [72].

Жінка-жертва, яка ставить під сумнів редукціоністське та патерналістське уявлення про жіночий стереотип, стає, таким чином, ще більш когнітивно дестабілізуючою. Доброзичливий сексизм або захоплення характеристиками, стереотипно приписуваними жінкам, пов'язане з прийняттям насильства з боку інтимного партнера щодо жінок [56].

Жінки, які демонструють агентурну поведінку, здаються недостатньо приємними, і в результаті їх не люблять і дискредитують. Особи, які чітко не підтверджують стереотипні очікування, як правило, знецінюються, оскільки оточуючі вважають за краще вірити, що вони не є представниками своєї гендерної групи, відповідно, не підпадають під стереотипні очікування [42].

Віктимізація жінок, які не відповідають гендерному стереотипу жертви. Прийняття стереотипів і міфів про жертв має важливі та серйозні наслідки для жінок, які шукають допомоги [45], особливо коли такі жінки не відповідають стандартам «хорошої жертви». Реакція журналіста, який дотримується стереотипного погляду на жінок-жертв, що виникає через відсутність підготовки та знань про динаміку та наслідки гендерно зумовленого насильства, може призвести до здійснення вторинної або повторної віктимізації.

Незважаючи на юридичні суперечки та структурний аналіз насильства щодо жінок, сам термін «синдром побитої жінки» може стати предметом стереотипів, якщо його жорстко застосовувати до жінок, які шукають допомоги, щоб вийти із насильницьких стосунків або жінок, яких переслідують через те, що вони відреагували на насильницькі дії нападом або вбивством свого партнера, але які не відповідають прототипу «класичної побитої жінки». У цьому сенсі застосування насильства у відповідь на образливі дії агресора вносить дисонанс зі стереотипом жертви як пасивної, слабкої та вразливої жінки. Люди вирішують фактичні неоднозначності таким чином, щоб

підтримувати їхні визначальні цінності, щоб мінімізувати дисонанс і захистити свій зв'язок з іншими, хто поділяє їхні зобов'язання.

Наслідки стереотипу побитої жінки для жертв домашнього насильства. Кілька досліджень продемонстрували деякі характеристики стереотипу побитої жінки, від нижчої фізичної привабливості та миловидності до різного приписування винності партнера у насильстві як функції опору жертви, сімейного стану та статі особи, яка сприймає, або інше приписування провини жертві як функція її відповідності традиційним «стандартам» жертви та жінки. Таким чином, стереотипи щодо жінок, які зазнали побоїв, мають важливе значення в контексті права, як зазначають офіційні організації.

Стереотип про побитих жінок полягає в тому, що вони безпорадні та пасивні жертви, які повністю контролюються своїми кривдниками; не злі, а сумні і налякані, соціально ізольовані, не мають друзів; і залежать від кривдників [27]. Це стереотипне уявлення передбачає глибоку неспроможність співпереживати жінкам, які є жертвами чоловічого насильства. Тому жінки, чия поведінка проти кривдника не відповідає цьому стереотипу, викликають дисонанс, наслідки якого однаково згубні для іміджу; гнів є недопустимою емоцією для жінок. Кожного разу, коли жертва реагує на жорстоке поводження, наприклад, кричить, вона отримує більш негативне судження і її звинувачують ще більше.

У судових справах проти жінок, які зазнали насильства, звинувачених у вбивстві кривдника, ті, хто демонструє нетипову історію активної реакції, сприймаються менш довірливими та отримують більше обвинувальних вироків, ніж ті, хто демонструє попередні пасивні реакції на насильство [68]. Жінки, які постраждали від насильства, яких звинувачують у вбивстві своїх кривдників, ставлять перед судовою системою когнітивну дилему, оскільки не пристосовуються до загальних стереотипів про жінок [50] і про жінок, які зазнали насильства (жертви), зокрема. Цей конфлікт у сприйнятті по-різному впливає на чоловіків і жінок [80].

Жінки частіше сприймають побитих жінок як жертв і розуміють реакцію на вбивство як акт самозахисту, тоді як чоловіки враховують це лише тоді, коли вони пристосовуються до стереотипу пасивності [29]. Жінки більшою мірою, ніж чоловіки, схильні приписувати більшу довіру, психічну стабільність і виправдання самозахисту жінкам, які зазнали побоїв, вважаючи, що вони не мають інших варіантів у ситуації насильства.

Основним виміром стереотипу побитої жінки є «крихкість», як це передбачає ідеальна модель жертви [52]. Атрибуція таких прикметників, як крихкий, нерішучий, нервовий, тривожний, загальмований, непослідовний і винний застосовується до побитої жінки як у стані «жертви», так і в стані «самооборони». Однак у стані «самозахисту» ці атрибуції стають меншими, і з'являються ті, що належать до «ворожого» виміру, підтверджуючи несприятливу реакцію проти жертв, які не враховують соціальні очікування крихкості та суперечать очікуваному образу слабкості та вразливості. Ці атрибуції ворожості карають реакцію самозахисту побитих жінок, приписуючи їм риси, які певним чином можуть спонукати до виправдання насильства, якого вони зазнають в ході повторної віктимізації тих жінок, які вважаються агресивними, упертими, імпульсивними, егоцентричними та домінуючими.

Атрибуція крихкості збігається з очікуванням пасивності та слабкості, пов'язаних із жіночністю, що може збільшити очікування «хорошої жертви» від побитої жінки, пояснюють вищий дисонанс із відповіддю на атаку. Проте переважна більшість жінок, які зазнали насильства, намагаються вирішити свою ситуацію, і вони не є пасивними жертвами. Якщо ярлик жертви активує ці стереотипи, це може негативно вплинути на довіру до побитої жінки з наслідками, пов'язаними з правовим розглядом цих випадків.

2.4 Рекомендації для журналістів щодо ефективного висвітлення теми домашнього насильства в ЗМІ, з урахуванням ризиків маніпулювання та створення стереотипів

Тема домашнього насильства важлива тому, що самі читачі/глядачі/слухачі часто звертаються до ЗМІ по допомогу. Окрім повідомлень про контакти соціальних служб, куди можна звернутися по допомогу, журналісти можуть підтримати жінок, які опинилися у безвиході, своїми вчасними інформаційними матеріалами.

Коментувати такі ситуації можуть не лише героїні майбутніх публікацій, а й експерти, представники неурядових організацій, що спеціалізуються на проблематиці гендерного насильства, а також поліції, судів, місцевої влади та соціальних служб, які власне і створені для боротьби з домашнім насильством.

Самі ж представники медіа можуть об'єднуватися, щоб підсилювати один одного у висвітленні важливих тем. Так, наприклад, вчинили учасники всеукраїнської інформаційної кампанії з протидії домашньому насильству «Насильство: мовчання – не вихід». Журналісти з усієї України, зокрема Запоріжжя, Донецька, Полтави, Івано-Франківська, Львова, Дніпра та Києва, об'єднали зусилля, щоб говорити про домашнє насильство простою мовою.

У рамках цієї інформаційної кампанії журналісти провели власні розслідування та розповіли, де в кожному регіоні можна отримати реальну допомогу: щоб жертви знайшли в собі сили сказати «стоп», а влада почала діяти.

Для сприяння зусиллям, спрямованим на ефективне запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством, розробка спеціальних стандартів висвітлення цих тем на основі Стамбульської конвенції та інших стандартів Ради Європи може бути дуже корисним інструментом для медіа професіоналів, які працюють над цими питаннями [3].

1. Забезпечити конфіденційність і безпеку. Працівники ЗМІ повинні отримати інформовану згоду всіх жертв, у яких беруть інтерв'ю або які

зображені в будь-якому репортажі, на розкриття їхньої особистої інформації. Важливо не називати імена або особи членів сім'ї жертв, у тому числі дітей, і не публікувати відео або фотографії жертв чи місця злочину таким чином, щоб їх можна було ідентифікувати. Обличчя, голоси, імена або місцезнаходження, а також будь-які інші деталі, які можуть ідентифікувати жертв, повинні бути розмиті у звіті, якщо це необхідно. Слід ретельно продумати баланс між забезпеченням достовірності історії та захистом приватного життя жертв.

2. Залучати підготовлених та обізнаних фахівців. Щоб уникнути подальшої віктимізації постраждалих, рекомендується доручати висвітлення теми насильства щодо жінок журналістам, які пройшли відповідну підготовку та добре обізнані з цією темою. Якщо репортаж включає інтерв'ю або інший контакт з жінкою, яка пережила насильство, може бути необхідним, щоб інтерв'ю проводила журналістка, оскільки багато жінок у такій ситуації можуть відчувати себе незручно або боятися говорити з чоловіком про власний досвід насильства над ними. Крім того, слід забезпечити безпечне та зручне місце для проведення інтерв'ю, щоб мати змогу безпосередньо контактувати з жертвою, щоб повідомити про випадок насильства. Важливо уникати будь-яких питань або коментарів, які можуть повторно травмувати постраждалу або її родину.

3. Дотримуватися нульової толерантності до насильства щодо жінок та домашнього насильства. Представники ЗМІ повинні усвідомлювати свою відповідальність за підвищення обізнаності та вироблення чіткої позиції щодо нульової толерантності до насильства над жінками та домашнього насильства. Це гарантує, що відповідальність за насильство буде покладена на кривдників, а не на жертв / рятівників. Використання мови в матеріалах має бути спрямована на розширення можливостей жертви та чітке покладання відповідальності за акт насильства на кривдника як активного суб'єкта (наприклад, використання слів «він зґвалтував її» замість «вона була зґвалтована»).

4. Уникати сенсаційності та стереотипів. Важливо уникати сенсаційності або стереотипізації насильства щодо жінок, жертв або кривдників. Шкідливою

практикою у висвітленні цих тем у ЗМІ є використання сенсаційних заголовків або наративів, які викликають здивування або слугують для привернення уваги громадськості, заохочуючи поверхневий підхід до цього складного соціального явища. Це включає використання емоційно забарвлених термінів, таких як «потворний», «жахливий», «шокуючий» у заголовках або тексті при висвітленні насильства над жінками, використання фотографій, покликаних шокувати або демонструвати стереотипні уявлення про насильство над жінками, в тому числі спотворені обличчя жінок.

5. Співпрацювати з організаціями громадянського суспільства. Для забезпечення професійного, етичного, неупередженого та експертного підходу до висвітлення теми насильства щодо жінок та домашнього насильства важливо налагодити та підтримувати співпрацю між ЗМІ та громадськими організаціями, які мають багаторічний досвід протидії насильству щодо жінок.

Відповідна інформація може бути представлена у звіті, і особливо важливо включити перелік відповідних гарячих ліній або організацій, які надають підтримку жінкам, що опинилися в ситуації насильства. Водночас важливо, щоб звіти про домашнє насильство або насильство щодо жінок не містили заяв ідеологічно упереджених осіб, які потурають або виправдовують насильство загалом, а також тих, хто має досвід мізогінії, дискримінаційних поглядів або звинувачення жертви. Хоча такі погляди слід висвітлювати в публічних дебатах, вони мають бути представлені в окремих звітах і належним чином контекстуалізовані.

6. Використовувати надійні та незалежні джерела інформації. Працівники ЗМІ повинні переконатися, що вони використовують надійні та незалежні джерела інформації про жертву або злочинця. Якщо можливо, слід використовувати існуючі та надійні офіційні джерела (наприклад, поліцію, суд, соціальні служби, експертів з питань насильства щодо жінок або гендерної рівності тощо), а працівники ЗМІ повинні ознайомитися з національними, регіональними та міжнародними протоколами та правовими рамками щодо

насильства та надавати відповідну інформацію про існуючі правові рамки у своїх репортажах.

Висновки до розділу 2

У 30 проаналізованих статтях зазначеним злочинцем був чоловік, у двох статтях – жінка, а в чотирьох статтях стать не визначена. Випадки, коли жертва померла, описані в 14 статтях, що робить цю форму найпоширенішою формою насильства над жінками. Більшість статей не містили інформації про смерть жертви. Більшість статей не містили лише непереконливу інформацію про національну, етнічну чи релігійну приналежність. У 4 статтях було вказано країну / національність кривдника, у 6 з яких вказано, що вони були українцями. Включно з іменами, зображеннями та заявленою / вказаною релігією, можна припустити, що з тих статей, які містять певну етнічну / національну / релігійну ідентифікацію, у 3 статтях згадується хтось, кого аудиторія газети, ймовірно, сприйматиме як українця; в 1 статті згадується про аудиторією газети; в 7 статтях згадувалися особи, які походять з іншої місцевості або мають зв'язки з нею.

Майже 90% досліджених матеріалів про домашнє насильство висвітлюють проблему однобічно, лише як насильство з боку чоловіка над офіційною чи неофіційною дружиною та їхньою дитиною або дітьми. Українські ЗМІ часто допускають невідповідність між назвою статті та її змістом. Це, в свою чергу, створює неправильне сприйняття проблеми в цілому. Емоційні слова та фрази можуть бути сприйняті як маніпуляція та емоційний тиск на читачів. Некоректне використання статистичних даних та / або округлення, або відсутність посилань на джерела кількісних показників.

Невербальна комунікація відіграє переважну роль в інтерпретації сигналів, таких як особиста дистанція, візуальний контакт, поза тіла,

жестикуляція, вираз обличчя, рухи рук тощо. Дослідження передбачає аналіз стереотипу жінки-жертви домашнього насильства, а саме стереотипні характеристики особистості, які приписуються жертвам гендерного насильства. У цьому випадку збігається подвійна категоризація або стереотип: з одного боку, розповідь про віктимність, а з іншого боку, атрибуції, що походять від гендерного ярлика.

Рекомендації для журналістів щодо ефективного висвітлення теми домашнього насильства в ЗМІ, з урахуванням ризиків маніпулювання та створення стереотипів:

1. Забезпечити конфіденційність і безпеку.
2. Залучати підготовлених та обізнаних фахівців.
3. Дотримуватися нульової толерантності до насильства щодо жінок та домашнього насильства.
4. Уникати сенсаційності та стереотипів.
5. Співпрацювати з організаціями громадянського суспільства.
6. Використовувати надійні та незалежні джерела інформації.

ВИСНОВКИ

Домашнє насильство часто представлене в проблемних матеріалах як в ефірних, так і в друкованих ЗМІ. Незначну кількість досліджень українських науковців було проведено щодо чинників, які формують сприйняття та практику журналістів при створенні сюжетів та статей.

Журналісти називають поліцейські джерела важливими для розуміння суті інциденту, природи інциденту і як життєво важливі для того, щоб класифікувати подію як домашнє насильство. Вони припускають, що поліцейські джерела можуть бути надмірно заангажованими, мовчазними, стриманими та неефективними у своїх повідомленнях. Як наслідок, журналісти схильні покладатися на негласні професійні знання про альтернативні джерела, зокрема, від очевидців та громадських коментаторів, щоб сформувати свої історії. Це може призвести до паралельного висвітлення інциденту та ігнорування основоположної ролі повсякденних режимів насильства та контролю, що склалися в суспільстві, в тому числі режиму насильства та контролю.

Журналісти дотримуються певних стандартів для висвітлення подій. До них відносяться: тенденція повідомляти лише про «факти ситуації»; ; уникати використання терміну «домашнє насильство»; називати інциденти гріховними, винятковими або неочікуваними, без жодного зв'язку з іншими подібними історіями чи ширшими аспектами гендерної нерівності.

Втручання редакторів посилює увагу до журналістів, які працюють над сюжетами про домашнє насильство, посилюючи додаткову чутливість, яку вони повинні проявляти щодо потенційних правових наслідків або помилкового висвітлення історії. Це потенційно створює «охолоджуючий ефект», коли репортери висвітлюють лише історії з чіткими історіями, замість того, щоб висвітлювати більш відкриті історії про режими гендерного насильства. Це ми з'ясували у підрозділі 1.4.

ЗМІ продовжують рухатися до глобальних форматів, які передбачають чотири ключові виміри – джерела, фреймінг, редагування та підтримка, що можуть бути застосовані в інших міжнародних контекстах.

Незважаючи на велику кількість помилок у висвітленні гендерної проблематики, українські ЗМІ вчать розвивати гендерну чутливість серед своєї аудиторії (спостерігати, критично сприймати, розуміти та реагувати на проблемні ситуації, пов'язані з правами жінок, протидією гендерній дискримінації, запобіганням домашньому насильству, зменшення мови ворожнечі, протидією сексизму тощо).

Дослідження репрезентації медіа домашнього насильства відзначають, що репортажі часто відображають неоднозначне ставлення до насильства щодо жінок. Загальні елементи висвітлення домашнього насильства включають: упущення соціального контексту, сенсаційність, спотворення фактів, звинувачення жертви та видалення голосів жертви.

Медіаматеріали, як правило, базуються на подіях і використовують «епізодичне кадрування», яке зосереджується насамперед на окремих інцидентах або подіях з окремими інцидентами, які становлять особливий, але непередбачуваний інтерес для журналістів. Тому існує тенденція ігнорувати загальний соціальний контекст, у якому відбувається насильство щодо жінок. Наприклад, про насильство з боку інтимного партнера та сімейне вбивство можна повідомляти як про окремий випадок сімейної трагедії або як про випадкові відхилення в гармонійній сімейній системі. Акцент на ненормальних та індивідуальних аспектах конкретних інцидентів перешкоджає аналізу домашнього насильства як ширшої соціальної проблеми.

Про домашнє насильство можуть взагалі не повідомляти або репрезентувати лише частково, тому що журналісти обмежені ширшими ідеологіями, що формують медіаінституції, які працюють над відображенням, посиленням і узаконенням точок зору, які віддають перевагу чоловікам над жінками. Історії, які набувають найбільшої популярності в засобах масової

інформації, не стосуються найпоширеніших форм насильства щодо жінок, а ті, які зосереджуються на найжорстокіших формах фізичного насильства. Завдяки використанню певних слів, метафор, образів і крилатих фраз ЗМІ відіграють значну роль у відображенні, формуванні громадської думки щодо гендерно зумовленого насильства.

Спотворення може виникнути, коли засоби масової інформації підходять до «незручної» проблеми, наприклад випадків домашнього насильства, уникаючи його поширеності, нормалізуючи його, звинувачуючи жертву та звинувачуючи систему кримінального правосуддя. Звинувачення жертви є найпоширенішою темою в ЗМІ про випадки домашнього насильства.

Спотворення також трапляються, коли домашнє насильство знижується порівняно з іншими насильницькими злочинами у висвітленні новин. Жертв домашнього насильства часто звинувачують або вважають частково відповідальними за скоєні проти них злочини. Приписування провини та покладання відповідальності, як правило, не робилося відкрито, а опосередковувалося через тонкі гендерні повідомлення. Зокрема, для повідомлень про насильство використовувалися такі джерела, як друзі, родина, поліція та судді, які схильні звинувачувати жертву в тому, що вона не вжила «достатньо серйозних заходів» проти її кривдника. Непрямі форми звинувачення жертви також були очевидними, коли джерела згадували про вживання наркотиків / алкоголю чи проблеми з психічним здоров'ям у кривдника або жертви. Викликає занепокоєння те, що мова звинувачення жертви в новинах мобілізується більше у зв'язку з випадками домашнього насильства, ніж у будь-якому іншому насильницькому злочині.

Критичні оцінки такого висвітлення підкреслюють необхідність налагодження більш ефективного партнерства між ЗМІ, правоохоронними органами та правозахисниками для підвищення обізнаності про домашнє насильство як соціальну проблему та забезпечення точної передачі інформації про домашнє насильство серед журналістів і споживачів медіапродукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандурка А. Журналістська зброя проти домашнього насильства. URL: <https://ms.detector.media/profstandarti/post/3743/2013-06-19-zhurnalistska-zbroya-proti-domashnogo-nasilstva/> (дата звернення: 11.04.2023).
2. Бель Б., Бурмагін О., Патора Т., Хоменок О. Посібник з журналістських розслідувань. Теорія та практика. Київ, 2013. 190 с.
3. Благоевич Є., Земляна І. Рекомендації для ЗМІ щодо розробки стандартів саморегулювання при висвітленні випадків насильства стосовно жінок та домашнього насильства на основі стандартів Ради Європи. URL: <https://gm.soe.int/vaw-media-guidelines-ukrainian/1680a077ec> (дата звернення: 11.04.2023).
4. Бодріяр Ж. Фатальні стратегії. Львів: Кальварія, 2010. 192 с.
5. Вергіліс О. А. Якщо «Талант» запалюють... URL: https://zn.ua/ukr/article/print/ART/yakscho_talant_zapalyuyut.html (дата звернення: 11.04.2023).
6. Війна – не привід терпіти насильство: як захиститися від кривдника. URL: <https://volynonline.com/vijna-ne-pryvid-terpity-nasylstvo-yak-zahystytysya-vid-kryvdnyka/> (дата звернення: 11.04.2023).
7. Гречка М. Домашнє насильство: боротися не можна ігнорувати. URL: <https://iprosvita.com/domashnie-nasylstvo-borotysia-ne-mozhna-ihnoruvaty/> (дата звернення: 11.04.2023).
8. Гриценко О. М., Шкляр В. І. Основи міжнародної журналістики. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2002. 304 с.
9. Домашнє насильство: 40-річний городоччанин знущався над своєю мамою, 2022. URL: <https://horodok.city/articles/225343/domashne-nasilstvo40-richnij-gorodochchanin-znuschavsya-nad-svoeuyu-mamoyu> (дата звернення: 11.04.2023).

10. Дунебабіна О. Домашнє насильство: кого і за що карає закон? URL: [https:// www. radiosvoboda. org / a / details / 29000805. html](https://www.radiosvoboda.org/a/details/29000805.html) (дата звернення: 11.04.2023).
11. Дуткевич Т. В. Конфліктологія з основами психології управління. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 456 с.
12. Експозиція ситуації конфлікту експертів та гібридних телеканалів. URL: [https:// detector. media / withoutsection / article / 123123 / 2017-02-14-ekspozytsiya-sytuatsii-konfliktu-ekspertiv-ta-gibrydnykh-telekanaliv /](https://detector.media/withoutsection/article/123123/2017-02-14-ekspozytsiya-sytuatsii-konfliktu-ekspertiv-ta-gibrydnykh-telekanaliv/)
(дата звернення: 11.04.2023).
13. Євсєєва К. С., Кузьміна М. О. Психологічні особливості насильницьких сімейних конфліктів у відображенні вітчизняних медіа. *Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції 28 квітня 2021 р.* Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2021. С. 20–22.
14. За пів року на Буковині 89 осіб визнано потерпілими від домашнього насильства, 2021. URL: [https:// kitsman. city / articles / 157929 / za-piv-roku-na-bukovini](https://kitsman.city/articles/157929/za-piv-roku-na-bukovini-89-osib-viznano-poterpilimi-vid-domashnogo-nasilstva) – 89-osib-viznano-poterpilimi-vid-domashnogo-nasilstva (дата звернення: 11.04.2023).
15. Кадакова К. У Києві чоловіка засудили за систематичне домашнє насильство, 2023. URL: [https:// trybuna. sumy. ua / stories / pershyj-mene-ne-byv-istoriya-zhinky-yaka-perezhyla-domashnye-nasyllya-ta-boretsy-a-z-zalezhnisty-u-2/](https://trybuna.sumy.ua/stories/pershuj-mene-ne-byv-istoriya-zhinky-yaka-perezhyla-domashnye-nasyllya-ta-boretsy-a-z-zalezhnisty-u-2/) (дата звернення: 11.04.2023).
16. Корольова Є. Як вирватися з пекла домашнього насильства. Репортаж про роботу шелтера Св. Ольги, 2021. URL: [https:// focus. ua / uk / ukraine / 498807-kak-uyti-ot-domashnego-agressora-i-nachat-novuyu-zhizn](https://focus.ua/uk/ukraine/498807-kak-uyti-ot-domashnego-agressora-i-nachat-novuyu-zhizn) (дата звернення: 11.04.2023).

17. Макущенко М. Основні принципи формату інфотейнмент в ефірі українських телеканалів. *Діалог*, 2012, №15. С. 287–295
18. Не допомогли ні штрафи, ні бесіди: нетішинця судитимуть за психологічне насильство над дружиною, 2022. URL: <https://netishyn.city/articles/252718/ne-dopomogli-ni-shtrafi-ni-besidi-netishincyua-suditimut-za-psihologicichne-nasilstvo-nad-druzhinoyu> (дата звернення: 11.04.2023).
19. Отаманчук В. На Хмельниччині покарали домашнього насильника, 2023. URL: <https://vsim.ua/Podii/na-hmelnichchini-pokarali-domashnogo-nasilnika-11776052.html> (дата звернення: 11.04.2023).
20. Професійні журналістські стандарти: інформаційна довідка. URL: <https://imi.org.ua/advices/profesijni-zhurnalistski-standarty-normatyvna-dovidka-i31933> (дата звернення: 11.04.2023).
21. Радченко Я. Домашнє насильство: що треба знати та як протидіяти. Як перестати виправдовувати агресорів / ок в надії на те, що вони зміняться. URL: <https://explainer.ua/domashnye-nasilstvo-shho-treba-znati-ta-yak-protidiyati/> (дата звернення: 11.04.2023).
22. Савостейко Ю. Екранне насильство: еволюція, вплив на глядача. URL: <https://www.mediakrytyka.info/zascho-krytykuyut-media/ekranne-nasylstvo-evolyutsiya-vplyv-na-hlyadacha-studentske-doslidzhennya.html> (дата звернення: 11.04.2023).
23. Сівець Л., Апенько Н. «Облив бензином і підпалив»: Феміцид і домашнє насильство в Україні. URL: <https://hromadske.ua/posts/obliv-benzinom-i-pidpaliv-femicid-i-domashnye-nasilstvo-v-ukrayini-podkast-ukrayinski-istoriyi> (дата звернення: 11.04.2023).
24. Фудорова О. Роль засобів масової інформації у формуванні громадської думки про осіб з інвалідністю: експертні оцінки. *Вісник Харківського*

- національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи», 2019, № 993. С. 117–125.
25. Чому так мало говорять про чоловіків-жертв або стигматизація проблематики домашнього насилля в ЗМІ: URL: <https://litsa.com.ua/chomu-tak-malo-govoryat-pro-cholovikiv-zhertv-abo-stigmatizaciya-probl/> (дата звернення: 11.04.2023).
26. Якушко О. Побив пасинка. На Харківщині поліцейські зупинили домашнього аб'юзера, 2023. URL: <https://www.objectiv.tv/uk/objectively/2023/02/09/izbil-pasynka-v-harkovskoj-oblasti-politsejskie-ostanovili-domashnego-abyzera/> (дата звернення: 11.04.2023).
27. Albertín P., Cubells J., Peñaranda M. C., Martínez L. M. A feminist law meets an androcentric criminal justice system: Gender-based violence in Spain. *Feminist Criminology*, 2020, №15 (1). P. 70–96.
28. Barreto M., Ellemers N. Detecting and experiencing prejudice: new answers to old questions. *Advances in Experimental Social Psychology*, 2015, №52. P. 139–219.
29. Bauman S. Battered women who kill: Stereotype influence through the media. *Master's Thesis, University of North Dakota Institutional Repository, University of North Dakota*, 2018. URL: <https://commons.und.edu/theses/2165> (дата звернення: 11.04.2023).
30. Belavadi S., Hogg M. A. We are victims! How observers evaluate a group's claim of collective victimhood. *Journal of Applied Social Psychology*, 2018, №48 (12). P. 651–660.
31. Bijlstra G., Holland R. W., Dotsch R., Wigboldus D. H. Stereotypes and prejudice affect the recognition of emotional body postures. *Emotion*, 2019, №19 (2). P. 189–199.

32. Boling K. S. Fundamentally different stories that matter: true crime podcasts and the domestic violence survivors in their audiences. URL: <https://scholarcommons.sc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6644&context=etd> (дата звернення: 11.04.2023).
33. Bullock C. F. Framing domestic violence fatalities: coverage by Utah newspapers. *Women's Stud Commun*, 2010. №30 (1). P. 34–63.
34. Carll E. K. News portrayal of violence and women: implications for public policy. *Am Behav Sci*, 2003, №46 (12). P. 1601–1610.
35. Carlyle K. E., Slater M. D., Chakroff J. L. Newspaper coverage of intimate partner violence: skewing representations of risk. *J Commun*, 2008, №58 (1), P. 168–186.
36. Cathy Ferrand B. Framing domestic violence fatalities: coverage by Utah newspapers. *Women's Stud Commun*. 2007, №30 (1). P. 34–63.
37. Comas-d'Argemir D. News of partner femicides: the shift from private issue to public problem. *European Journal of Communication*, 2015, № 30 (2). P. 121–136.
38. Devries K. M., Mak J. Y. T., García-Moreno C., et al. The global prevalence of intimate partner violence against women. *Science*, 2013, №340 (6140). P. 1527–1528.
39. Dick C. Sex, sexism, and judicial misconduct: How the Canadian judicial council perpetuates sexism in the legal realm. *Feminist Legal Studies*, 2020, №28. P. 133–153.
40. Dorfman L., Woodruff K., Chavez V., Wallack L. Youth and violence on local television news in California. *American Journal of Public Health*, 1997, №87. P. 1311–1316.
41. Easteal P., Holland K., Judd K. Enduring themes and silences in media portrayals of violence against women. *Women's Stud Int Forum*, 2015, №48. P. 103–113.

42. Ellemers N. Gender stereotypes. *Annual Review of Psychology*, 2018, №69 (1), P. 275–298.
43. Entman R. M. Framing Bias: Media in the Distribution of power. *J Commun.* 2007, №57 (1), P. 163–173.
44. Entman R. M. Framing: toward clarification of a fractured paradigm. *J Commun*, 1993, №43 (4). P. 51–58.
45. Fleming J. C., Franklin C. A. Predicting police endorsement of myths surrounding intimate partner violence. *Journal of Family Violence*, 2021, № 36, 407–416.
46. Flood M., Pease B. Factors influencing attitudes to violence against women. *Trauma Violence Abuse*, 2009, № 10 (2). P. 125–42.
47. Franklin B., Carlson M. *Journalists, Sources, and Credibility: New Perspectives*. New York: Routledge, 2010.
48. Fundamental Rights Agency. *Violence against Women: An EU-Wide Survey Report*. Vienna: Fundamental Rights Agency. 2014.
49. Gekoski A., Gray J. M., Adler J. What makes a homicide news-worthy? *UK national tabloid newspaper journalists tell all. British Journal of Criminology*, 2012, № 52 (6), P. 1212–1232.
50. Gilbert P. R. Discourses of female violence and societal gender stereotypes. *Violence Against Women*, 2002, №8 (11). P. 1271–1300.
51. Gillespie L. K., Richards T. N., Givens E. M., Smith M. D. Framing deadly domestic violence: why the media's spin matters in newspaper coverage of femicide. *Violence Against Women*, 2013, №19 (2). P. 222–245.
52. Green S. Crime, victimisation and vulnerability. In Walklate S. (Ed.), *Handbook of victims and victimology Willan Publishing*, 2017. P. 91–117.
53. Hawley E., Clifford K., Konkes C. The «Rosie Batty Effect» and the framing of family violence in Australian news media. *Journal Stud*, 2018, №19 (15). P. 2304–2323.

54. How the media needs to change its coverage of domestic violence. URL: <https://www.maynoothuniversity.ie/research/spotlight-research/how-media-needs-change-its-coverage-domestic-violence> (дата звернення: 11.04.2023).
55. Larance L. Y., Goodmark L., Miller S. L., Dasgupta S. D. Understanding and addressing women's use of force in intimate relationships: A retrospective. *Violence Against Women*, 2019, №25 (1). P. 56–80.
56. Lelaurain S., Graziani P., Lo Monaco G. Intimate partner violence and help-seeking: A systematic review and social psychological tracks for future research. *European Psychologist*, 2017, №22 (4). P. 263–281.
57. Lindsay-Brisbin J., DePrince A. P., Welton-Mitchell C. Missed opportunities: newspaper reports of domestic violence. *J Aggress Maltreat Trauma*, 2014, №23 (4). P. 383–399.
58. Maxwell K. A., Huxford J., Borum C., Hornik R. Covering domestic violence: How the O. J. Simpson case shaped reporting of domestic violence in the news media. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 2000, №77. P. 258–272.
59. Morgan J., Plintoff P. Victorian print media coverage of violence against women. URL: <https://www.vichealth.vic.gov.au/media-and-resources/publications/victorian-printmedia-coverage-of-violenceagainst-women>. (дата звернення: 11.04.2023).
60. Morgan J., Simons M. Changing media coverage of violence against women. *Journalism Practice*. 2017, № 12 (9). P. 1165–1182.
61. Naylor B. Reporting violence in the British print media: gendered stories. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 2001, № 40 (2). P. 180–194.
62. Osofsky J. D. Prevalence of Children's exposure to domestic violence and Child maltreatment: implications for prevention and intervention. *Clin Child Fam Psychol Rev*, 2003, №6 (3). P. 161–170.
63. Pohepcov Gh. Informacijni kampaniji: vid prodazhu zubnoji pasty do revoljuciji. URL: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/5035/>

- 2013–01–27 – informatsiyni-kampanii-vid-prodazhu-zubnoi-pasty-do-revolyutsii / . (дата звернення: 11.04.2023).
64. Price Waterhouse Coopers. A high price to pay: the economic case for preventing violence against women. *Melbourne: A report prepared for Our Watch and VicHealth*, 2015.
65. Rice R. E., Atkin, C. K. Public communication campaigns. Thousand Oaks. Calif.: Sage, 2013.
66. Richards T. N., Gillespie L. K., Givens E. M. Reporting Femicide-suicide in the news: the current utilization of suicide reporting guidelines and recommendations for the future. *J Fam Violence*, 2014, №29 (4). P. 453–63.
67. Richards T. N., Gillespie L., Smith M. D. Exploring news coverage of femicide: does reporting the news add insult to injury? *Fem Crim*, 2011, №6 (3). P. 178–202.
68. Russell B. L., Melillo L. S. Attitudes toward battered women who kill: Defendant typicality and judgments of culpability. *Criminal Justice and Behavior*, 2006, №33 (2). P. 219–241.
69. Ryan C., Anastario M., DaCunha A. Changing coverage of domestic violence murders: a longitudinal experiment in participatory communication. *Journal of Interpersonal Violence*, 2006, № 21 (2). P. 209–228.
70. Scheufele D. A. Agenda-setting, priming and framing re-visited: another look at cognitive effects of political communication. *Mass Commun Soc*, 2000, №3 (2). P. 297–316.
71. Scheufele D. A. Framing as a theory of media effects. *J Commun*, 1999, №49 (1). P. 103–122.
72. Schwöbel-Patel C. The «Ideal» victim of international criminal law. *European Journal of International Law*, 2018, №29 (3). P. 703–724.
73. Szesny S., Nater C., Eagly A. H. Agency and communion. Their implications for gender stereotypes and gender identities. *Agency and communion in social psychology*. Routledge, 2019. P. 103–112.

74. Simons M., Morgan J. Changing media coverage of violence against women: the role of individual cases and individual journalists. *J Pract*, 2017, №12 (3). P. 1–18.
75. Sotirovic M. How individuals explain social problems: The influences of media use. *Journal of Communication*, 2003, №53 (1). P. 122–137.
76. Sutherland G., McCormack A. Media representation of violence against women and their children: final report. Sydney: ANROWS, 2016.
77. Sutherland G., McCormack A., Easteal P., et al. Guidelines for reporting on violence against women in the news media. *Australian Journalism Review*, 2016, № 38 (1). P. 5–17.
78. United Nations: Declaration on the Elimination of Violence against Women, UN Resolution 48 / 104 (444). Proceedings of the 85th plenary meeting: 1993. Geneva: United Nations General Assembly; 1993.
79. Van Dijk J. Free the victim: A critique of the western conception of victimhood. *International Review of Victimology*, 2009, №16 (1). P. 1–33.
80. Wasarhaley N. E., Lynch K. R., Golding J. M., Renzetti C. M. The impact of gender stereotypes on legal perceptions of lesbian intimate partner violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 2017, №32 (5). P. 635–658.
81. Wozniak J. A, McCloskey K. A. Fact or fiction? Gender issues related to newspaper reports of intimate partner homicide. *Violence against Women*, 2010, №16 (8). P. 934–952.
82. Yanovitzky I., Bennett C. Media attention, institutional response, and health behavior change: The case of drunk driving, 1978–1996. *Communication Research*, 1999, №26, P. 429–453.